



connexions

Balanç provisional d'uns anys intensos: quatre anys després de l'U d'Octubre

vista prèvia >

La rapidesa històrica dels darrers esdeveniments polítics a Catalunya obliga l'independentisme a alçar la mirada i a fer un balanç d'allò que s'ha fet bé i, sobretot, d'allò que cal millorar. Una mirada a l'etapa 2012-2017 recomana reforçar l'aposta per un independentisme obert, social i entrelligat amb lluites compartides per la majoria de la societat catalana. Un moviment que sigui capaç de practicar l'autocrítica i que, ahora, eviti el cinisme autoreferencial.



Jordi Muñoz

Politòleg

@jordimunozm

Tot i que, en un cert sentit, la pandèmia ha suspès el temps durant un any i mig, ara quan finalitzem el 2021 fa quatre anys de l'octubre de 2017, i dos de la tardor calenta de 2019. És, doncs, un bon moment per fer una mica de balanç, per mirar d'aixecar la mirada per sobre de la voràgine de l'actualitat, excessivament dominada per la política del regat curt, i recollir els aprenentatges dels anys intensos del procés. Convertir l'experiència en aprenentatge de futur és un pas necessari per no quedar ancorats en la nostàlgia, ni repetir els mateixos errors.

Si fem aquest exercici de balanç, podem identificar alguns encerts estratègics del moviment independentista, i també algunes errades o desencerts que convé revisar críticament.¹ La llista d'encerts i desencerts és necessàriament subjectiva, i se'n podrien fer moltes versions diferents. Tanmateix, l'important és fer-ne l'exercici. Perquè l'esforç d'analitzar críticament l'experiència,

i posar forteses i febleses sobre la taula és imprescindible per fugir tant de l'automplaença que va dominar l'independentisme durant un temps, com d'un derrotisme —auto—destructiu i cínic que s'ha imposat més recentment en determinats entorns del moviment.

Què s'ha fet bé

Comencem pels elements positius de l'experiència acumulada. És important no només per posar-los en valor, sinó també per saber què cal preservar i potenciar. Ens fixarem en dues dimensions: la primera és, podríem dir, la més procedimental: la capacitat de construcció de majories. La segona dimensió que analitzarem és substantiva: la que té a veure amb el discurs i la ideologia.

La construcció de majories

Pel que fa a aquesta dimensió, cal valorar cinc aspectes clau de la solidesa del moviment independentista: la capacitat de penetració a l'opinió pública, la construcció d'organitzacions, la capacitat mobilitzadora i

operativa, la solidificació de majories electorals i la preservació del poder institucional. Res de tot això es podia donar per descomptat abans de començar, no era fàcil ni obvi, i cal remarcar que no són assoliments menors. Són, de fet, la raó per la qual malgrat les dificultats i divisió interna el moviment independentista és lluny de poder-se donar per enterrat. Repassem, doncs, cadascun d'aquests cinc aspectes i per què han estat exitosos.

El primer èxit és la consolidació d'un nivell molt elevat i consistent de suport a la independència a l'opinió pública catalana. Ara potser ja no cri-da l'atenció, però convé no perdre la perspectiva. El realineament que es va viure a la societat catalana entre el 2010 i el 2012, quan el suport a la independència va créixer des de poc més del 13% fins a la vora del 50%, com mostra la gràfica 1, podria haver estat conjuntural.

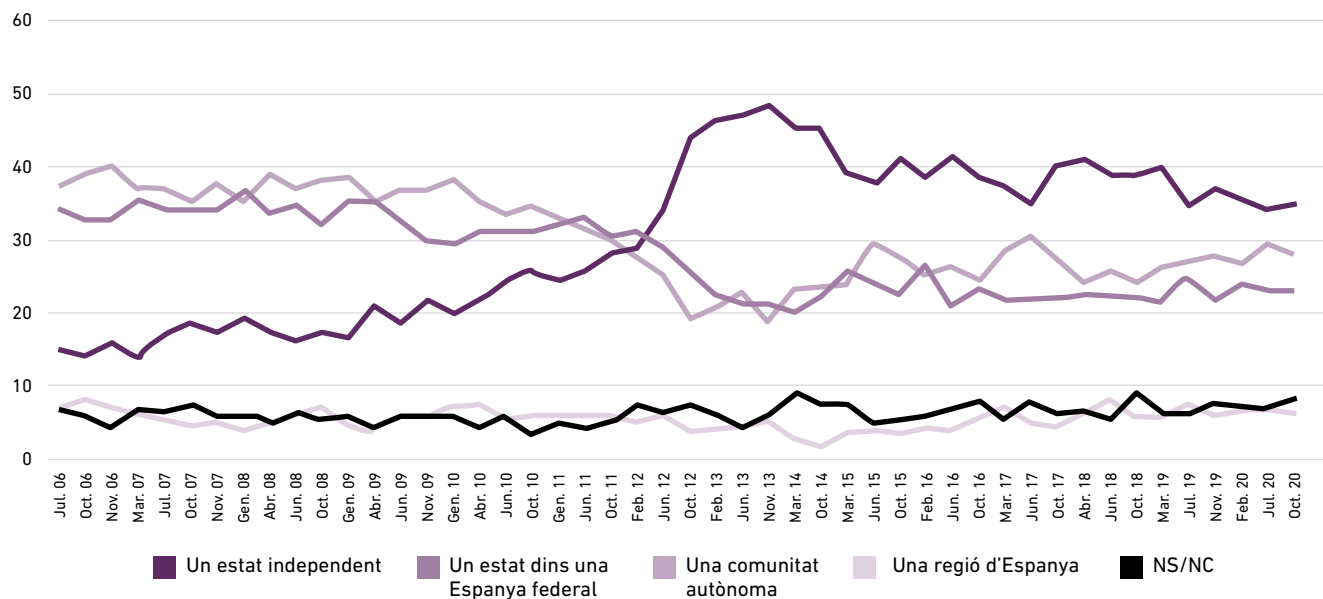
Aquest creixement sobtat va néixer d'una combinació de factors, però la sentència del Tribunal Constitucional de 2010 hi va jugar un paper important. Allò podria haver-se quedat en una esbravada del que aleshores

¹ El volum col·lectiu *Catalunya-Espanya: del conflicte al diàleg polític?* inclou un dossier sobre el debat dins l'independentisme en què una vintena d'analistes, des de perspectives diferents, miren de fer aquest exercici.

El corrent central del catalanisme va moure's cap al sobiranisme, i el que és més important és que ja no ha fet marxa enrere

Gràfic 1

Evolució de les preferències en la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol 2006-2020 (%)



Font: CEO, 2021.

hom anomenava «el català em-prenyat». Però lluny d'això, aquell context favorable a l'independen-tisme va suposar un canvi profund i estructural a la societat catalana. El corrent central del catalanisme va moure's cap al sobiranisme, i el que és més important és que ja no ha fet marxa enrere. La manca de resposta política per part de l'Estat

a les demandes que es plantejaven, i sobretot la repressió posterior al 2017 han actuat com a factors aglutinadors. Però també cal destacar la capacitat de les organitzacions civils i els partits independentistes d'acollir i fidelitzar els nous independen-tistes. I no era fàcil, perquè calia encaixar gent que venia de tradicions polítiques molt diferents. Calia, i

així es va fer, preguntar-se poc d'on venia cadascú, i parlar sobretot de cap a on es volia anar. I això no és una cosa que aconseguixin tots els moviments polítics: sovint es donen maliances entre els que ja hi eren i els nousvinguts a les causes, que en limiten el creixement. L'independen-tisme català, si més no en el període 2010-2017, va ser capaç d'incor-

L'independentisme se solidifica gràcies a la capacitat de construir organitzacions sòlides, professionals i capil·lars al territori, permetent al moviment actuar en una lògica contracíclica

porar molta gent i moltes mirades diferents sobre el país.

Una part d'aquesta capacitat de solidificar majories és, també, deguda al segon element que hem de destacar: la capacitat de construir i reforçar organitzacions, eines eficaces de mobilització social i electoral. Des de les consultes populars que es van fer a més de la meitat dels municipis de Catalunya entre 2009 i 2011 a la construcció de l'ANC, el creixement exponencial d'Òmnium o el reforçament dels partits independentistes. Els moviments socials tenen una naturalesa inherentment cíclica. Per això, l'independentisme va tindre molts il·lusos enterradors des de gairebé la seva eclosió el 2012. Van circular moltes teories sobre el suflé que tal com havia pujat, baixaria de seguida. Però el suflé es va solidificar, i en bona mesura va ser gràcies a la capacitat de l'independentisme de construir organitzacions sòlides, professionals i capil·lars al territori. Les organitzacions permeten als moviments actuar en una lògica contracíclica. De fet, més enllà de la construcció

d'organitzacions noves, un factor probablement més important encara ha estat la fertilització amb associacions i entitats preexistents. L'independentisme ha crescut, literalment, arrelat en un dens teixit associatiu cívic, cultural, popular o d'educació en el lleure. Aquest entorn associatiu ha proporcionat l'entorn social, els recursos, els quadres, els espais i la xarxa de contactes per al creixement del moviment. Aquesta vinculació és una particularitat de l'independentisme, que el fa diferent d'altres moviments sociopolítics. El fa especialment resistent a la naturalesa cíclica i disminueix molt notablement els costos de mobilització.

Aquesta potència organitzativa s'ha vist reflectida en una potència mobilitzadora pràcticament inèdita als països del nostre entorn. L'independentisme durant l'època 2012-2019 ha excel·lit com a moviment de protesta, activisme i mobilització. Ha afrontat reptes logístics cada cop més importants, gairebé sempre amb èxit. El repertori d'acció col·lectiva ha sigut molt ampli, emmarcat en la lògica de la protesta no violenta i la desobediència civil, però amb una varietat de formes d'acció molt remarcable.

Des de les consultes de 2009-2011, a les gran manifestacions, incloent la Via Catalana de 2013, es van anar realitzant accions d'una complexitat organitzativa creixent. Tota aquesta capacitat de mobilització, ben engreixada, es va posar a prova en el referèndum de l'U d'Octubre, quan la simbiosi entre l'independentisme civil i l'institucional va aconseguir desbordar els aparells de l'Estat, incloent-hi els serveis d'intel·ligència. I s'ha visualitzat també després de 2017, tant a les protestes de la tardor de 2019, com en la solidaritat amb les persones represaliades.

Tot això s'ha traduït, també, en una quarta pota fonamental: les victòries electorals. Des de 2015, i sobretot des de 2017, l'independentisme ha aconseguit guanyar, d'una manera o una altra, totes les eleccions que s'han celebrat a Catalunya. La novetat fonamental respecte al passat és que la solidesa electoral sobiranista a les eleccions al Parlament s'ha estès també a les eleccions generals, europees i municipals. El vell model del vot dual, segons el qual els partits d'àmbit català guanyaven sempre les eleccions al parlament i els partits d'àmbit estatal guanya-

En contra del que suggereixen alguns relats esquemàtics i poc informats, l'èxit mobilitzador i l'electoral de l'independentisme no són rivals, sinó que es retroalimenten

ven les altres eleccions, sobretot les generals, ha passat a la història. Avui, tot i que hi ha diferències entre eleccions, els resultats electorals són molt més consistents.

En contra del que suggereixen alguns relats esquemàtics i poc informats, l'èxit mobilitzador i l'electoral de l'independentisme no són rivals, sinó que es retroalimenten. No hi ha cap dilema entre el carrer i les urnes. Al contrari. Per entendre l'èxit electoral de l'independentisme, la dimensió organitzativa i mobilitzadora són fonamentals, perquè ajuden a vincular els votants amb el moviment, i indirectament, amb les seves diverses expressions electorals. De la mateixa manera que històricament els sindicats han sigut un element fonamental de mobilització electoral de la classe treballadora cap als partits socialistes, comunistes o laboristes, tota la xarxa d'organitzacions que hi ha a l'entorn del moviment independentista, encara que siguin apartidistes o suprapartidistes, actuen com un element indirecte, però fonamental, de mobilització electoral.

Finalment, el darrer element a valorar positivament és la capacitat de l'independentisme de preservar

i consolidar el seu poder institucional, en els diversos nivells de govern però sobretot a la Generalitat i a alguns ajuntaments importants. De nou, la preservació del poder institucional no podia donar-se per descomptada, en un context com el que hem viscut. I, en canvi, malgrat les dificultats, avui l'independentisme segueix governant la Generalitat, i molts ajuntaments del país. Això dona al moviment una capacitat de transformació i incidència sobre el conjunt de la societat que no tindria per cap altre mitjà, i de passada, la necessitat d'afrontar els reptes de la gestió obliga a l'independentisme a tocar de peus a terra, i contribueix a evitar que s'acabi convertint en un moviment autoreferencial.

En definitiva, l'independentisme ha sabut conquerir i preservar les seves posicions en els terrenys de l'opinió pública, de l'organització, de la mobilització, de les eleccions i de les institucions. No són èxits menors. En cadascuna d'aquestes dimensions s'han assolit fites que fa una dècada semblaven impensables. I totes s'han mostrat, malgrat tot, més resistents del que hom pensava.

Un moviment integrador, modern i democràtic

La segona dimensió que mereix una avaluació positiva és la ideològica, la més substantiva. Evidentment, aquesta dimensió no és independent de la capacitat de construir majories. Al contrari. Des del punt de vista ideològic, podem dir que l'independentisme de la darrera dècada va tindre una sèrie d'encerts sense els quals, molt probablement, no hauria aconseguit enlairar-se de la manera en què ho va fer.

L'origen de bona part d'aquests encerts cal ubicar-los en les tradicions ideològiques de les esquerres independentistes. La vella tradició que s'origina amb el PSAN, que històricament havia afirmat la indestriabilitat de l'alliberament social i nacional, ha suposat una base ideològica fonamental per a l'independentisme contemporani, en el sentit que ha permès la vinculació del projecte de la República catalana amb un projecte de transformació i justícia social. Certament, podem buscar arrels més enrere. Però és evident que l'actualització d'aquest binomi i la seva pervivència fins als nostres

Probablement el principal encert de l'independentisme de la darrera etapa —si més no del seu tronc central—, ha estat la formulació d'un projecte inclusiu de país

dies és, sens dubte, un dels encerts que cal destacar. Donar contingut social al projecte sobiranista és una de les palanques fonamentals que n'expliquen el creixement i l'expansió en sectors socials que n'eren aliens.

Però més enllà de la relació entre la qüestió social i nacional, probablement el principal encert de l'independentisme de la darrera etapa —si més no del seu tronc central—, ha estat la formulació d'un projecte inclusiu de país. Una bona part d'aquest èxit cal atribuir-lo a les reflexions impulsades per Josep-Lluís Carod-Rovira (1952), conjuntament amb altres dirigents d'ERC en els primers anys 2000. Carod va teoritzar —i va practicar— un independentisme que mirava cap al futur i no cap al passat. Va acompanyar el moviment en la seva evolució fins a fer-lo abandonar la càrrega de nacionalisme romàntic que encara arrossegava, per renovar-se en un sentit de projecte que donava molta més importància al futur que a les herències identitàries del passat.

Això va configurar un independentisme molt més adaptat a la realitat multicultural i multilingüe de la

societat catalana, que era capaç de fer compatible tota la diversitat d'identitats que coexisteixen al país amb un projecte compartit d'emancipació col·lectiva. La visió decimonònica de les nacions, amb una llengua, una identitat i una expressió cultural única, ha quedat clarament superada en un món que s'ha reconfigurat radicalment a partir de les grans migracions i de les noves tecnologies de comunicació. Per això, tot i que com han destacat encertadament alguns autors —des de Francesc-Marc Álvaro (1967) a Joan B. Culla (1952) o Vicenç Villatoro (1957)—, la tradició del nacionalisme català —fins i tot del conservador— fos més aviat integradora, és cert que en el context actual era important una actualització del discurs identitari, que l'independentisme de la darrera dècada ha sabut operar amb èxit. No era fàcil, i de fet molts moviments nacionals han evolucionat en la direcció contrària.

Més enllà d'això, probablement l'altre gran encert discursiu de l'independentisme és el d'haver aconseguit emmarcar el conflicte en termes de conflicte democràtic. Ja des de les primeres apel·lacions i formulacions

teòriques del dret a decidir, que es van popularitzar cap al 2005-2006, es va anar consolidant una interpretació de la qüestió de la sobirania en termes democràtics i no nacionalistes. Tot i els límits d'aquesta aposta, i les contradiccions que hi pugui haver, no hi ha dubte que aquest marc de debat ha tingut un paper important en l'èxit de l'independentisme i en la seva capacitat de construir hegemonia. Ha sigut una operació d'emmarcament, en el sentit que defensa el lingüista nord-americà George Lakoff (1941), que ha tingut un gran èxit.

Això també ha resultat especialment rellevant per a la projecció internacional del conflicte. Tot i que l'internacional no és precisament el terreny en què l'independentisme ha recollit més èxits, sí que és cert que hi ha hagut una certa capacitat de fer entendre l'arrel democràtica del moviment i del conflicte que es plantejava. La repressió de l'Estat hi ha contribuït, però sobretot diria que el contrast amb el cas escocès, entre la resposta espanyola i la resposta britànica, ha permès d'explicar amb un cert èxit, en alguns entorns, que darrere del conflicte polític entre Catalunya i l'Estat espanyol hi havia

El fet de situar el problema Catalunya-Estat espanyol en termes democràtics fa que l'independentisme sigui un adversari molt més perillós per a l'Estat que si es presentés al món com un moviment nacionalista

alguna cosa més que un vell conflicte nacional. La batalla internacional pels drets civils i polítics, tant a nivell diplomàtic com parlamentari i judicial no és gens fàcil. Però el fet de situar el problema en aquests termes democràtics fa que l'independentisme sigui un adversari molt més perillós per a l'Estat que si es presentés al món com un moviment nacionalista.

Evidentment, en tots aquests àmbits de renovació ideològica hi ha contradiccions i feines pendents. Però és important, crec, subratllar l'encert del moviment independentista de situar-se, majoritàriament, en unes coordenades ideològiques i discursives fàcils d'explicar a dins i fora de Catalunya, adaptades a la societat catalana i al món actuals i perfectament homologables. En un context en què a Europa hi creixen moviments d'extrema dreta i de caràcter identitari, l'independentisme català, malgrat els prejudicis que hi projecten alguns, ha aconseguit créixer defugint, molt majoritàriament, aquesta mena de posicionaments. Al contrari: s'ha identificat amb posicions progressistes, sobretot en els àmbits culturals i de valors. I això, diria, ha

obert moltes portes, sobretot dins de Catalunya.

Què no s'ha fet tan bé

Evidentment, no podem fer un balanç complet sense una bona dosi d'autocrítica. La maduresa d'un moviment també es reflecteix en la seva capacitat d'interrogar-se críticament sobre el seu passat i present, i treure les conclusions pertinents. Per això és important, també, en aquest exercici de balanç provisional, repassar tot allò que l'independentisme de la darrera dècada no ha fet tan bé. Ens fixarem en tres dimensions: la primera és la de la cultura política processista. La segona, la de la majoria insuficient. I la tercera té a veure amb la divisió interna i un cert procés de degradació endògena del moviment, sobretot des del 2018 ençà.

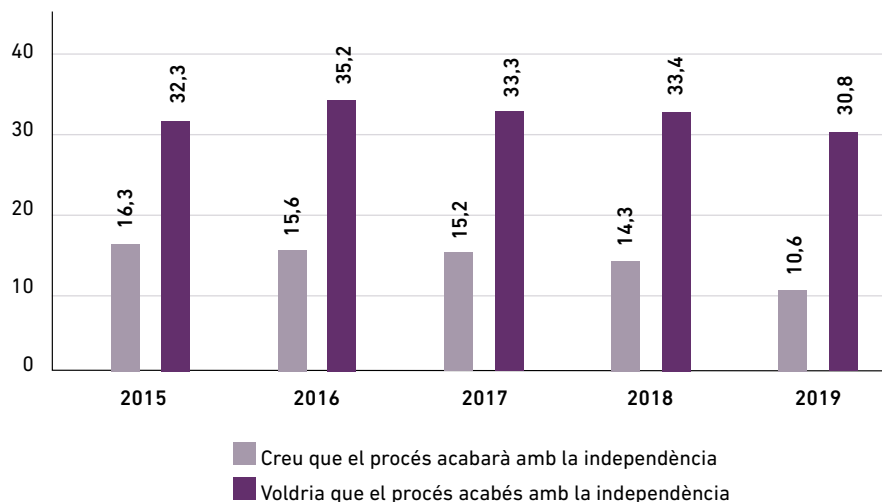
La immaduresa del moviment

Comencem pel que podríem anomenar la immaduresa de la cultura política processista. Ens referim al conjunt de codis, al vocabulari i a la

manera d'afrontar els problemes pròpia del procés. Tot i els encerts que hem repassat abans, hi ha almenys tres elements a analitzar críticament: la gestió de les expectatives, la banalització de la independència, i una cultura política molt deutora del doble llenguatge. El primer és una mala gestió de les expectatives i, com a corol·lari, la incapacitat de gestionar la frustració posterior. Durant els anys del procés es va voler contagiar un entusiasme al conjunt del moviment i de la societat. Hi ha raons per pensar que l'optimisme i l'entusiasme per un objectiu que es presentava com a assolible en el curt termini van jugar un paper important en la mobilització independentista. Es tractava d'insistir que «ho tenim a tocar», que «estem guanyant» i que la independència era qüestió de mesos, setmanes, dies o hores. Aquest optimisme poc fonamentat va ser força transversal al moviment. Tot i això, si ens fixem en les poques enquestes que demanaven sobre les expectatives —les de l'ICPS—, podem veure com en el conjunt de la societat en realitat aquest optimisme desbocat que professava el nucli més actiu de l'independentisme era molt més

Gràfic 2

**Evolució de les preferències i expectatives
sobre la independència de Catalunya, 2015-2019 (%)**



Font: ICPS, 2020.

matísat. El gràfic 2 mostra l'evolució i el contrast entre preferències per la independència i expectatives sobre la independència.

Avui podem dir que haver alimentat aquest optimisme excessiu ha estat un mal negoci per l'independentisme. Per dues raons, fonamentalment. La primera és que, si bé va contribuir a l'onada d'entusiasme i compromís, també va tindre un paper clau

en el desencís i la frustració mal digerida que s'ha ensenyorit d'una part del moviment des de 2017. Les expectatives inflades artificialment d'una independència ràpida, gairebé immediata i indolora ha donat pas a una important onada de frustració i cinisme. Tot i que els moviments sociopolítics, en general, tenen una tendència, i fins i tot una certa oblitgació de presentar els seus objectius com a realitzables per esperar

el compromís i la participació, em sembla evident que en el cas de l'independentisme es va abusar de les expectatives excessivament optimistes.

La segona raó és que aquest excés d'optimisme sobre la factibilitat immediata de la independència ha contribuït a una banalització important de la pròpia idea de la independència, i de rebot, ha comportat una certa infantilització política del moviment. La frivolitat amb què es presentava, durant uns anys, la independència com una cosa immediata, com si fos fàcil o inevitable, ha fet que una part del moviment es cregués realment que la independència era un objectiu molt més assequible del que realment era. Per això, fins i tot després de l'experiència de 2017, les proclames simplificadores que criden a «fer», «implementar» o «aplicar» la independència són tan abundants. Es parla de la independència com si es tractés d'una petita reforma d'una llei del Parlament. El pànic que hi havia, en un moment donat, als potencials efectes desmobilitzadors que tindria una avaluació freda i seriosa de les dificultats que planteja un procés de secessió en el

Entre 2010 i 2013 el suport a la independència va créixer molt ràpidament, però a partir de llavors l'independentisme va anar topant amb una mena de sostre molt difícil de superar

si d'un estat consolidat va fer girar el pèndol fins l'altre extrem, en què s'hi dibuixava un horitzó de separació imminent i sense gaires obstacles.

Aquesta banalització de la independència és una herència pesada que arrossega ara l'independentisme. De manera fins a un cert punt comprensible, hi ha una part del moviment que «exigeix» la independència als que van prometre que estava a tocar. Vam sentir molt que teníem pressa, que era cosa de divuit mesos, que amb la primera foto d'un guàrdia civil retirant urnes ja hauríem guanyat, que el món ens mirava i que Europa ens esperava amb els braços oberts. I, evidentment, no era veritat. Ara hi ha una part de l'independentisme que es resisteix a assumir-ho, i una altra part que no ha digerit bé el contrast de les seves expectatives amb la realitat, i s'ha abocat a una mena de cinisme exagerat.

Per superar la banalització sense caure en el cinisme, cal seguir treballant en la definició d'un marc transitable per a la secessió en un context democràtic. Això requereix analitzar honestament les dificultats que planteja fer la independència

en l'entorn internacional, i més amb l'actitud que adopten l'Estat espanyol i la UE. Això requereix defugir tant les versions edulcorades més pròpies de l'etapa anterior, com les pel·lícules fantasioses d'espies que plantegen alguns.

Finalment, un altre tret de la cultura política processista que cal revisar críticament és el de la cultura del sobreentès, la mitja veritat i el doble llenguatge. El llenguatge polític, en general, té les seves regles. I el que es diu en públic rarament coincideix amb el que es diu en privat. Sovint, com és lògic, hi ha molts processos polítics que es cuinen a les fosques, o a la penombra, lluny del focus mediàtic i, per tant, fora del radar de la gent. Però cal anar amb compte. Perquè si la distància entre el que es diu en públic i el que es defensa en privat, és massa gran, llavors s'entra en un terreny perillós. I diria que en el procés va passar precisament això. És cert que una part s'explica per la repressió de l'Estat, o l'amenaça de repressió. Però no és l'única causa. El processisme polític ha anat alimentant una distància excessiva entre el discurs públic i el discurs privat, cosa que afecta negativament

la qualitat democràtica i la legitimitat del moviment. En un cert sentit, entre la banalització i el doble llenguatge, una part de l'independentisme ha anat reforçant una certa autoreferencialitat, amb un vocabulari i uns debats cada cop més difícils de seguir i d'entendre per a qui no hi està implicat. Aquest és un risc creixent, i especialment en el context de pandèmia i crisi.

La majoria insuficient

Més enllà de les qüestions de discurs, possiblement el límit principal de l'independentisme del procés, i el que cal revisar més a fons, és la poca atenció que es va parar al que podríem anomenar el sostre de vidre. Entre 2010 i 2013 el suport a la independència va créixer molt ràpidament, però a partir de llavors l'independentisme va anar topant amb una mena de sostre molt difícil de superar. Les enquestes ens indiquen alguns alts i baixos, però els resultats electorals són bastant consistents, apuntant a una solidificació del suport, però també a un alenteïment i estancament del creixement, i a alguns descensos.

La pluralitat i diversitat ideològica i organitzativa del moviment ha estat, molt probablement, un factor positiu, que n'ha facilitat l'expansió i creixement

Després del realineament profund que es va produir en un període molt determinat de temps, l'independentisme va topiar amb els seus límits. I fa la impressió que majoritàriament no se'n va voler fer una anàlisi seriosa. Una part de l'independentisme es va refugiar en una mena d'estat de negació, fent veure que el problema no existia, i que la majoria independentista era indiscutible. Aquest problema es va revelar ja després de les eleccions de 2015, i es va repetir el 2017. Malgrat aquesta actitud de negació, l'estancament en el 48%, que va ser superat només en un context de molt baixa participació el 2021, ha sigut un llast per a l'independentisme.

Però és evident que negar els problemes no els resol. Hi ha moltes preguntes difícils a fer-se: Què indica aquest límit? Quina és la composició geogràfica, lingüística, sociològica i generacional dels partidaris i contraris a la independència? Per què costa tant créixer? Quina actitud tenen respecte a la independència els nous catalans, molts d'ells encara sense drets polítics? Què impedeix a l'independentisme penetrar de manera significativa en determinats

entorns i àrees del país? Quins són els mecanismes que han provocat la polarització que va alimentar Ciutadans, i ara VOX? Per què s'ha produït la involució espanyolista del PSC que observem els darrers anys? Què ha passat a l'espai dels Comuns? Totes aquestes són les preguntes difícils que convindria afrontar a fons. No es tracta de refugiar-se en el fatalisme com a pretext per a la inacció, sinó més aviat d'entendre bé els problemes que té el moviment al davant per poder reeixir i mirar d'afrontar-los.

La divisió i degradació endògena

Finalment, com és evident a qualsevol observador, una de les dimensions principals en les que l'independentisme no ha reeixit ha estat en la coordinació interna. La pluralitat i diversitat ideològica i organitzativa del moviment ha estat, molt probablement, un factor positiu, que n'ha facilitat l'expansió i creixement. En una societat complexa com la catalana no és gens fàcil que un moviment sociopolític aconsegueixi atansar-se, o superar, la majoria absoluta de l'electorat si no és a partir d'una

pluralitat d'actors i expressions polítiques i cíviques. Aquesta diversitat, que alguns han vist sempre com un problema, ha sigut més aviat una fortaleza.

Tanmateix, com passa en la majoria de moviments socials, l'independentisme ha estat, i és, un camp de batalla. Els diversos sectors competeixen intensament per l'hegemonia dins del moviment. I la composició interna, tot i que ha anat variant, en cap cas apunta a un actor clarament dominant. Aquesta lògica competitiva i de divisió ha estat present, com dèiem, en molts moviments d'emancipació. És lògica, sobretot quan expressa diferències substantives de fons, ja sigui per raons ideològiques o estratègiques. Tanmateix, en el cas de l'independentisme, diria que aquesta competició interna ha portat el moviment, en alguns moments clau, a cometre errades estratègiques, o a directament a la paràlisi. La incapacitat per acordar uns mínims entre les diverses components de l'independentisme és un obstacle important per reconstruir una estratègia potencialment guanyadora. No és l'únic obstacle, però és un obstacle rellevant.

El repte més urgent és probablement el de saber fer compatible la diversitat organitzativa, ideològica i estratègica amb uns mínims compartits de convivència

Especialment preocupant és una tendència a expressar les discrepàncies en uns termes que fan impossible el debat. Bé perquè es refereixen a qüestions personals, bé perquè es plantegen els debats en termes de traïció o agendes ocultes. Aquesta polarització interna, que s'expressa per exemple, amb insults i crits a les xarxes o a les manifestacions, és profundament paralitzant. I, sobretot, va covant una cultura política del sectarisme i de l'agror que pot impedir la reconstrucció de qualsevol acord de mínims en el futur.

Aquest procés de degradació del to del debat no s'expressa, com és lògic, només cap a dins del moviment sinó que també s'adreça cap a fora. I contribueix a alimentar una imatge de l'independentisme com un moviment antipàtic i agressiu, poc tolerant i malhumorat. Tot i que, com és lògic, això no representa la majoria del moviment, hi ha sectors significatius que actuen en aquesta lògica. I, evidentment, els adversaris de l'independentisme corren a magnificar-los, seguint la vella tàctica de fixar-se en la cara més lletja de l'adversari, per no haver de confrontar la seva millor versió.

De fet, aquesta degradació endògena d'una part del moviment no s'expressa només en les formes: també té implicacions de fons, sobre el contingut. Hi ha qui ha anat deixant enrere el discurs que va empènyer l'independentisme cap al llindar de la majoria, que es basava, com hem explicat abans, en una relectura actualitzada de la complexitat identitària de la societat catalana i en la necessitat de presentar un projecte inclusiu amb el que gent de qualsevol origen cultural s'hi pogués sentir còmode.² El fet de no aconseguir la independència el 2017 ha causat una gran frustració, que en alguns casos s'ha convertit en una voluntat de retorn a les essències del nacionalisme català, ara en la seva versió «separatista», i això passa per una impugnació dels elements més innovadors que va introduir el sobiranisme en els anys del procés i durant la dècada prèvia. Aquest procés d'involució ideològica amenaça amb malbaratar bona part dels avenços que havien permès el sobiranisme català de connectar amb sectors nous i diferents.

² Per complementar amb una bona síntesi d'aquesta tradició, veure TRESSERRAS; MARÍN, *Obertura republicana. Catalunya, després del nacionalisme*.

Conclusions

Un balanç com el que proposa aquest article pot ser un exercici útil per definir prioritats. Sembla lògic pensar que una de les primeres tasques és la de reforçar els elements positius: d'entrada, la solidesa organitzativa, la penetració i solidesa electoral i el poder institucional. Això passa, en el futur immediat, per donar molta importància a les batalles municipals, i al bon govern de la Generalitat. Però també a les estructures de mobilització, que és molt important que no quedin capturades per la dinàmica sectària i de degradació, que resulta molt corrosiva.

Precisament per això, en el terreny ideològic, és important promoure una anàlisi profunda, rigorosa i honesta de les condicions de possibilitat de la independència.³ Alhora, és imprescindible preservar els avenços ideològics i discursius de la darrera dècada, i si pot ser aprofundir-los. Qualsevol involució en aquest sentit

³ Al llibre *Principi de Realitat. Una proposta per l'endemà del procés* hi desenvolupo més a fons aquesta idea.

cap a un nacionalisme més tradicional, pot ser letal per al moviment.

El repte més urgent, però, és probablement el de saber fer compatible la diversitat organitzativa, ideològica i estratègica amb uns mínims compartits de convivència. Poder cooperar entre diferents agents sense estar en una batalla constant. Un repte en el que queda molta feina per fer. ■

■ Bibliografia

ALMEDA, Pere (ed.). *Catalunya-Espanya: del conflicte al diàleg polític?* Barcelona: Catarata, 2021.

CEO. «Enquesta sobre el context polític de Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.ceo.cat>.

ICPS. «Sondeig d'opinió Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.icps.cat>.

MUÑOZ, Jordi. *Principi de realitat, una proposta per l'endemà del procés*. Barcelona: L'Avenç, 2020.

TRESSERRAS, Joan Manuel; MARÍN, Enric. *Obertura republicana: Catalunya, després del nacionalisme*. Barcelona: Pòrtic, 2019.